

Criminaliteit en Rechtsstaat

Leertekst

Maatschappijkunde.nl

voor leerlingen en docenten

Inhoudsopgave

	Leerdoelen Checklist	2
1	Criminaliteit in de Maatschappij	
	1.1 Criminaliteit als begrip	3
	1.2 Criminaliteit als maatschappelijke probleem	4
	1.3 Gevolgen van criminaliteit	4
	1.4 Cijfers en statistieken over criminaliteit	5
	1.5 Beeldvorming	6
2	Het straf- en procesrecht	
	2.1 De kenmerken van de Nederlandse rechtsstaat	6
	2.2 Uitgangspunten strafrecht en procesrecht	7
	2.3 Organisatie rechtspraak	8
	2.4 De Rechtszitting	8
	2.5 Rollen rechtssysteem	9
3	De oorzaken van criminaliteit	
	3.1 Veelvoorkomende criminaliteit	11
	3.2 Verklaring crimineel gedrag	12
	3.3 Vertegenwoordiging groepen	12
4	De rol van de overheid	
	4.1 Overheidsorganen	13
	4.2 Beleidsmaatregelen	14
	4.3 Politieke partijen	16
	4.4 Maatregelen beoordelen	16
5	Straffen en maatregelen	
	5.1 Doelen straffen en maatregelen	17
	5.1 Soorten straffen en maatregelen	17

Leerdoelen Checklist

1 Criminaliteit in de maatschappij

- Het begrip criminaliteit (als tijd- en plaatsgebonden begrip) kunnen uitleggen.*
- Benoemen en herkennen waarom Criminaliteit een maatschappelijk probleem is.*
- De materiële- en immateriële gevolgen van criminaliteit kunnen benoemen en herkennen.*
- De soorten en voor- en nadelen van de verschillende cijfers en statistieken weten.*
- Herkennen en benoemen welke rol massamedia heeft bij de beeldvorming van criminaliteit.*

2 Het straf- en procesrecht

- Principes van de rechtsstaat herkennen en benoemen.*
- Belangrijke uitgangspunten van het rechtssysteem benoemen en herkennen.*
- Weten hoe ons rechtssysteem werkt.*
- Weten hoe een rechtszaak verloopt.*
- De taken, rechten en plichten van belangrijke rollen binnen ons rechtssysteem (her)kennen.*

3 De oorzaken van criminaliteit

- Weten wat veelvoorkomende criminaliteit is en wat de oorzaak er van is*
- Kunnen (her)kennen waarom bepaalde individuen crimineel gedrag vertonen.*
- Weten en verklaren welke groepen in de samenleving wat voor soort delicten plegen.*

4 De rol van de overheid

- Weten welke overheidsorganen criminaliteit voorkomen en bestrijden.*
- Weten welke verschillende soorten beleidsmaatregelen er zijn om criminaliteit tegen te gaan.*
- De visie en standpunten van politieke partijen en stromingen over criminaliteit kennen.*
- Kunnen beoordelen of beleidsmaatregelen effectief en wenselijk zijn.*

5 Straffen en Maatregelen

- Herkennen waarom een straf of maatregel wordt opgelegd.*
- (Her)kennen wat voor soort straffen en maatregelen er zijn.*

1 Criminaliteit in de maatschappij

1.1 Criminaliteit als begrip

✔ *Het begrip criminaliteit (als tijd- en plaatsgebonden begrip) kunnen uitleggen.*

Iedereen heeft **waarden** (wat je goed of waardevol vindt). Op basis daarvan ontstaan **normen** (afspraken over hoe je je naar elkaar toe gedraagt) zijn gemaakt. Normen zijn meestal *ongeschreven regels*. Zo zijn er bijvoorbeeld fatsoensnormen of groepsnormen.

Een **wet** is een *geschreven regels*: een door de overheid vastgestelde regel die voor iedereen geldt, op basis van de waarden in een maatschappij.

Criminaliteit is gedrag dat door de wet strafbaar gesteld wordt.

In het **wetboek van strafrecht** staan alle bepalingen over strafbaar gedrag:

- **Overtredingen**: kleine criminaliteit: vervelend of gevaarlijk

Bijvoorbeeld: wildplassen, openbaar dronkenschap en verboden terrein betreden (artikel 461)

> Maximaal 1 jaar hechtenis, meestal *geen* strafblad, behandeld door kantonrechter.

- **Misdrijven**: zware criminaliteit: hierbij vallen slachtoffers

Bijvoorbeeld: moord, doodslag, vandalisme, mishandelingen, verkrachting, inbraak, diefstal en heling.

> Maximaal levenslange gevangenisstraf, altijd een strafblad, behandeld door strafrechter.

Overtredingen en misdrijven worden ook wel **delicten** genoemd.

Daarnaast zijn nog er andere wetboeken waarin gedrag strafbaar kan worden gesteld, zoals de *Wegenverkeerswet* (misdrijf: rijden onder invloed, doorrijden na een ongeval, overtreding: zonder helm op een bromfiets, door rood rijden), *Wet Economische Delicten* en *Opiumwet* (drugswet).

Ook moeten alle Nederlanders zich houden aan de rechtsregels van de Europese Unie en internationale verdragen.

Criminaliteit is een *tijd gebonden begrip*: opvattingen over criminaliteit en hoe dit kan worden voorkomen of bestreden veranderen in de loop van tijd. Hierdoor ontstaan nieuwe rechtsregels.

Ook is Criminaliteit is een *plaatsgebonden begrip*: opvattingen over criminaliteit verschillen per land/cultuur.

Voorbeelden van beide: afschaffing godslastering, bestraffen homoseksualiteit, legalisering prostitutie, softdrugsbeleid (gedoogbeleid) en abortus- en euthanasiewet

1.2 Criminaliteit als maatschappelijk probleem

✓ *Benoemen en herkennen waarom Criminaliteit een maatschappelijk probleem is.*

Criminaliteit is een maatschappelijk probleem. 2 duidelijke kenmerken:

- Criminaliteit als sociaal probleem: veel mensen hebben er last van en het is in strijd met normen en waarden. Mensen vinden dat er actie moet worden ondernomen om het tegen te gaan. Er is in de samenleving veel schade door criminaliteit.
- Criminaliteit als politiek probleem: de burgers vinden dat de overheid actie moet ondernemen. Bij politieke partijen staat het bestrijden van criminaliteit op de politieke agenda. Ook zijn het ‘handhaven van de openbare orde’ en zorgen voor veiligheid functies van de overheid.

Daarnaast zijn er ook vaak 3) verschillende meningen over de oplossing en 4) is er veel media aandacht voor.

1.3 Gevolgen van criminaliteit

✓ *De materiële- en immateriële gevolgen van criminaliteit kunnen benoemen en herkennen.*

Criminaliteit als maatschappelijk probleem blijkt, naast de kenmerken hierboven, ook uit de gevolgen van criminaliteit voor burgers en samenleving.

Materiële schade: schade die is uit te drukken in geld.

- criminaliteit berokkent schade aan burgers, bedrijven en de overheid
- de bestrijding van criminaliteit kost de overheid geld; burgers merken dit via hun belastingen
- de kosten die voortvloeien uit particuliere beveiliging
- bedrijven rekenen schade als gevolg van criminaliteit vaak door in de prijzen voor hun producten of diensten. De burger merkt dit als consument
- verzekeringsbedrijven berekenen hogere premies
- burgers en bedrijven nemen maatregelen om criminaliteit te voorkomen: woningbeveiliging, camera's in winkels, particuliere bewakingsdiensten

Immateriële schade: schade die niet is uit te drukken in geld.

- gevoelens van angst en onveiligheid
- burgers voelen zich in hun bewegingsvrijheid beperkt
- optreden van emotionele en geestelijk schade vooral bij gewelddadige delicten
- aantasting van het rechtsgevoel, morele verontwaardiging
- verandering van opvattingen over goed en kwaad – normvervaging

- verlies aan vertrouwen in politiek en overheid
- bedreiging van de rechtsstaat: gevaar voor eigenrichting

1.4 Cijfers en statistieken over criminaliteit

✔ *De soorten en voor- en nadelen van de verschillende cijfers en statistieken weten.*

Om een beeld van criminaliteit te krijgen, wordt gebruik gemaakt van:

1. Politiestatistieken: cijfers over strafbare feiten die bij de politie bekend zijn.

Kanttekeningen:

- veel misdrijven en overtredingen zijn niet bekend bij de politie
- zichtbare vormen van criminaliteit (bv. geweld, verkeersdelicten) zijn vaker bekend dan minder zichtbare vormen, zoals bijvoorbeeld fraude
- niet iedereen doet aangifte: van sommige misdrijven (bv. diefstal en inbraak) wordt meer aangifte gedaan dan van andere (bv. seksueel geweld of vandalisme) – hierdoor kloppen de statistieken vaak niet
- de bevolking groeit, de cijfers groeien niet altijd mee (bv. dus 5% zou bijv. 4% moeten zijn)
- selectief opsporingsbeleid beïnvloedt de cijfers: waar de politie zich meer aandacht aan besteed (soort criminaliteit, groepen in de samenleving) zal ook meer cijfers opleveren

2. Slachtofferonderzoek: enquêtes onder willekeurige burgers

(die slachtoffer zijn geweest van misdrijven)

Voordeel: ook niet-aangegeven misdrijven komen zo in de cijfers naar voren

Kanttekeningen:

- er kan een emotionele drempel bestaan voor het beantwoorden van vragenlijsten;
- voor sommige vormen van criminaliteit zijn niet altijd aanwijsbare slachtoffers bijvoorbeeld vernielingen van openbaar bezit

Op basis van slachtofferonderzoek blijkt het aantal delicten veel hoger dan volgens de politiestatistieken.

3. Daderonderzoek: enquêtes onder onderzochte burgers die ergens van verwacht waren

Voordeel: ook niet-ontdekte delicten bijvoorbeeld fraudezaken in de cijfers komen

Kanttekening:

- het is mogelijk dat personen niet altijd een eerlijk antwoord geven, zeker bij daders van zware misdrijven.

1.5 Beeldvorming

✓ *Herkennen en benoemen welke rol massamedia heeft bij de beeldvorming van criminaliteit.*

Massamedia berichten relatief vaak over criminaliteit: het is belangrijk nieuws en levert kijkcijfers op.

De media bepalen voor een belangrijk deel de beeldvorming over criminaliteit. Deze beeldvorming klopt niet altijd: agressieve, zware criminaliteit lijkt relatief meer aanwezig dan het in werkelijkheid is:

vermogenscriminaliteit (bv. geld witwassen en fraude) komt bijvoorbeeld veel vaker voor.

Ook besteden niet alle massamedia evenveel en op dezelfde manier aandacht aan criminaliteit:

de ene nieuwsbron is zakelijk en de ander is sensationeel. Mensen die sensatiekranten lezen zijn vaker bezorgd over criminaliteit.

De media dragen zo bij aan het stereotyperen (vaststaand, simpel beeld neerzetten) van criminaliteit:

mensen denken zo bijvoorbeeld dat vooral jongeren (en) allochtonen crimineel zijn omdat deze groep vaak op een bepaalde manier in het nieuws komt.

De media bepalen voor een belangrijk deel de **publieke opinie** (algemene mening in samenleving): mensen krijgen door de media een duidelijke mening over het voorkomen en bestraffen van criminaliteit.

Volgens sommigen ontstaat crimineel gedrag door de media, bijvoorbeeld door geweldige films en games.

2 Het straf- en procesrecht

2.1 De kenmerken van de Nederlandse rechtsstaat

✓ *Principes van de rechtsstaat herkennen en benoemen.*

Nederland is een **rechtsstaat**: een staat (land) waarvan de macht geregeld en beperkt wordt door het recht. De rechten van burgers worden door wetten beschermd tegen de macht van de overheid.

Kenmerken van onze rechtsstaat zijn:

A. Burgers worden beschermd tegen de macht van de overheid.

Grondwet: de macht van de volksvertegenwoordigers, rechters etc. staat vastgelegd in de grondwet, waar zij zich aan moeten houden.

Machtenscheiding: alleen rechters hebben de rechtelijk macht en deze macht is onafhankelijk van (heeft niets te maken met) de uitvoerende en wetgevende macht.

Grondrechten: burgers hebben rechten als: vrijheid van meningsuiting, persvrijheid, vrijheid van vergadering, van het oprichten van verenigingen en politieke partijen, godsdienstvrijheid, vrijheid van onderwijs, scheiding kerk en staat, recht op privacy etc.

Parlementaire democratie: een vorm van democratie waarbij de burgers kunnen stemmen op volksvertegenwoordigers in het parlement (Eerste- en Tweede kamer), die het land besturen. Burgers kiezen dus wie er het land besturen.

B. De overheid dient de rechtsorde te handhaven met wettelijke middelen en daarbij dient de overheid de rechten van de burger te waarborgen.

De taak van de overheid om de rechtsorde te handhaven kan botsen met het waarborgen van de rechten/vrijheid van de burgers, zoals het recht op privacy: bijvoorbeeld bij het bestrijden van terrorisme.

2.2 Uitgangspunten strafrecht en procesrecht

✔ *Belangrijke uitgangspunten van het rechtssysteem benoemen en herkennen.*

- In de wet staat wát strafbaar is en wat de maximale straf is. Alleen zo kun je berecht worden
- Je bent onschuldig totdat je schuld is bewezen: als er geen bewijs is volgt vrijspraak
- Je hebt recht op een eerlijk proces voor een onafhankelijke en onpartijdig rechter
- Er wordt rekening gehouden met de achtergrond en persoonlijkheid van de dader: iemand kan bijvoorbeeld ontoerekeningsvatbaar zijn (bv. geestelijk ziek).

Ook is er **jeugdstrafrecht**:

- Jongeren onder de 12 jaar kunnen niet strafrechtelijk worden vervolgd.
- Jongeren tussen de 12- en 18 jaar staan voor een kinderrechter. Dit is een gesloten rechtszaak waar andere straffen gelden: zij kunnen geen gevangenisstraf krijgen maar wel naar een tuchtschool worden gestuurd (tot 16 jaar maximaal 2 jaar, vanaf 16 jaar maximaal 1 jaar).
- Jongeren tot 18 jaar kunnen als maatregel ondertoezichtstelling krijgen: er wordt dan een gezinsvoogd aangewezen die op de de jongere moet letten.
- Bij zeer zwaar misdrijven (bijv. moord) kunnen jongeren als volwassene worden berecht
- Er wordt rekening gehouden met de situatie waarin het delict plaats vond: zo kan het noodweer of overmacht zijn en dan is het niet strafbaar
- Er wordt rekening gehouden met de ernst van het delict: er is een verschil tussen overtredingen en misdrijven. Zie: kerndoel 1 – Criminaliteit als begrip

2.3 Organisatie rechtspraak

✔ *Weten hoe ons rechtssysteem werkt.*

Het rechtssysteem in Nederland kent 3 rechterlijke instanties:

1. Rechtbank

Kantonrechters behandelen overtredingen (kantonsector)

Strafrechters behandelen misdrijven (strafsector)

Een verdachte of officier van justitie kan in **hoger beroep** gaan als hij het niet eens is met het vonnis (uitspraak) van de rechter. De rechtszaak wordt dan door het Gerechtshof opnieuw behandeld.

2. Gerechtshof

Behandelen hoger beroep tegen vonnis van strafrechter

Ook hierna kan de verdachte of officier van justitie in hoger beroep gaan.

3. Hoge Raad

Behandelen hoger beroep tegen vonnis gerechtshof

Toetsen vonnis rechtbank en gerechtshof, niet of verdachte schuldig is: geven géén nieuw vonnis.

Het rechtssysteem is ingedeeld in 4 verschillende sectoren (soorten delicten):

- **Sector kanton:** overtredingen
- **Strafsector:** misdrijven
- **Civiele sector:** bijv. scheidingen, schulden
- **Sector bestuursrecht:** bijv. bouwvergunning, vreemdelingenzaken

2.4 De Rechtszitting

✔ *Weten hoe een rechtszaak verloopt.*

Volgorde en rollen van een rechtszitting zijn als volgt:

1. opening

De Rechter opent de rechtszitting en zit de zaak voor

2. aanklacht/ tenlastelegging

De officier van justitie leest op waarvan de verdachte wordt beschuldigd

3. verhoor van getuigen en deskundigen

De officier van justitie, advocaat of verdachte kunnen getuigen of deskundigen oproepen, als bewijs
De rechter ondervraagt hen tijdens de zitting, maar de zojuist genoemde kunnen dat ook.

4. verhoor van verdachte

De rechter verhoort de verdachte

5. requisitoir

De officier van justitie leest op basis van het bewijs een strafeis voor

6. pleidooi

De advocaat verdedigt op basis van het bewijs de verdachte

7. laatste woord

De verdachte heeft recht op het laatste woord (laatste dingen die hij wilt zeggen)

8. uitspraak

De rechter doet uitspraak / spreekt het vonnis uit.

Bij misdrijven kan dit soms meerdere rechtszaken duren.

Als een verdachte niet komt opdagen (verstek laat gaan), kan hij wel worden veroordeeld. Een verdacht mag soms zijn eigen verdediging voeren. Nederland kent geen juryrechtspraak.

2.5 Rollen Rechtssysteem

✔ *De taken, rechten en plichten van belangrijke rollen binnen ons rechtssysteem (her)kennen.*

Politieagent

Valt onder gezag van de burgemeester (bijv. bij voetbalwedstrijden)

Valt onder verantwoordelijkheid van de officier van Justitie

Taken:

- zorgt voor daadwerkelijke handhaving van de openbare orde
- opsporing van strafbare feiten (strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde)
- verlenen van hulp
- preventie (voorkomen)
- dienstverlening en geven van service en advies
- opstellen proces-verbaal (omschrijving delict: personen, tijdstip, plaats etc.).

Het proces verbaal vormt de basis voor een rechtszaak en de uitspraak van de rechter.

Om de taken te kunnen uitvoeren, heeft een politieagent het **recht** om iemand..

- .. staande te houden
- .. te fouilleren
- .. een bekeuring geven
- .. om zijn gegevens of identiteitsbewijs te vragen
- .. mee te nemen naar het bureau

In de wet staat precies omschreven wat een politie agent wel- en niet mag: zijn bevoegdheden. De bevoegdheden van een politieagent kunnen soms botsen met het handhaven van de rechtsorde: de politie mag soms iets niet doen terwijl het misschien wel wenselijk is.

Verdachte

Iemand waarvan een redelijk vermoeden is dat hij iets strafbaars heeft gedaan.

Een verdachte heeft het recht om ..

- .. te zwijgen
- .. te weten waarvan hij verdacht wordt
- .. ondersteund te worden door een advocaat of raadsman, ook als hij dit niet kan betalen.
De politie moet dit benoemen bij de arrestatie
- .. om in hoger beroep te gaan (naar gerechtshof of daarna Hoge Raad toe gaan)
- .. een maximale tijd in voorlopige hechtenis te worden gehouden (in verzekering worden gestelt):

> Maximaal 6 uur voor verhoor (exl. nacht). De officier van justitie kan dit verlengen naar 4 dagen en vervolgens naar maximaal 102 dagen met toestemming van de rechter.

De rechten van een verdachte (bijv. het recht om te zwijgen) maken het opsporen en vervolgen van iemand soms lastig: dit kan nadelig zijn voor een slachtoffer.

Een verdachte heeft de plicht om ..

- .. zijn identiteitsbewijs tonen (vanaf 14 jaar) – hier mag alleen met reden om gevraagd worden
- .. foto's van zich laten nemen en vingerafdruk geven als een identiteitsbewijs ontbreekt
- .. mee te werken aan een DNA onderzoek

De wet beperkt de overheid om te straffen: iemand mag niet 2 x voor het zelfde worden gestraft, misdrijven en overtredingen kunnen verjaren, er zijn maximale straffen.

Slachtoffer

Iemand die slachtoffer is van een misdrijf.

Een slachtoffer heeft het recht om ..

- .. slachtofferhulp te krijgen (via speciale bureaus)

- .. te spreken bij een zitting
- .. een schadevergoeding te vragen via de officier van justitie.

De rechter kan de verdachte verplichten die te betalen. Dit staat los van een boete.

Officier van justitie

Spreekt namens het Openbaar Ministerie (OM), leidt de politie bij opsporing strafbare feiten. Brengt de verdachte voor de rechter, is de openbare aanklager, zorgt dat vonnis wordt uitgevoerd.

Kan besluiten de zaak te seponeren (iemand niet te laten vervolgen), bijvoorbeeld:

- er is onvoldoende bewijs
- het gepleegde delict is te klein in verhouding tot de straf die er kan komen
- er wordt een schikkingsvoorstel gedaan: de verdachte betaalt een bedrag

Reclassering

Bureau die een (ex-)verdachte begeleid. Zij een rol voor, tijdens en na het strafproces. Zij houden toezicht, rapporteren aan de officier van justitie en ontwikkelt en voert taakstraffen uit. Ook begeleiden zij mensen die uit de gevangenis komen. Dit alles met als doel om herhaling van crimineel gedrag te voorkomen.

3 De oorzaken van criminaliteit

3.1 Veelvoorkomende Criminaliteit

✔ *Weten wat veelvoorkomende criminaliteit is en wat de oorzaak er van is*

Kenmerken veelvoorkomende criminaliteit

Veel voorkomend, strafbaar gedrag..

- ..die veel schade veroorzaken
- ..hinderlijk zijn en gevoelens van onveiligheid bevorderen
- ...die in het algemeen licht worden bestraft (zeker bij een eerste overtreding)

Bijvoorbeeld: (winkel)diefstal, vandalisme

Oorzaken veelvoorkomende criminaliteit

• (Winkel)Diefstal:

geringe controle, gelegenheidsmotief, spanning/ avontuur (m.n. bij jongeren), normvervaging, gebrekkige opvoeding, geringe pakkans, drugsgebruik

- Vandalisme:

verveling, spel/ vermaak, actie/ spanning, frustratie, prestige in een groep, groepsgedrag.

Meestal zijn het jongens met een problematische achtergrond bijv. gebroken gezinnen, spijbelgedrag.

Onderzoek

Groot deel jongeren pleegt kleine delicten, meeste stoppen op volwassen leeftijd (door baan, gezin).

Van alle jongens blijft 5% crimineel of gewelddadig. Zij vallen in herhaling = **recidivist** (zij recidiveren).

3.2 Verklaringen crimineel gedrag

✔ *Kunnen (her)kennen waarom bepaalde individuen crimineel gedrag vertonen.*

Vroeger werd gedacht dat criminaliteit aangeboren is, dat is niet zo.

Wél kunnen erfelijke factoren invloed hebben op crimineel gedrag.

A. Individueel Crimineel Gedrag

Risicofactoren voor crimineel gedrag:

- Aangeleerd in gezin (gebrekkige opvoeding) of vriendengroep (groepsdruk, status).
- Gedrags- en psychische problemen in gezin en school
- Persoonlijkheidskenmerken: ongevoeligheid voor prikkels, impulsiviteit, gebrek aan zelfdiscipline
- Problematisch drugsgebruik
- *Christelijke visie:* de zondigende mens is van nature slecht

B. Criminaliteit als Maatschappelijk Verschijnsel

Risicofactoren voor criminaliteit in de maatschappij:

- Slechte levensomstandigheden bevorderen crimineel gedrag: armoede, werkloosheid
- De samenleving wordt steeds anoniemer: minder sociale controle
- Gebrek aan maatschappelijke binding: slechte band met familie, school,
- De gelegenheid maakt de dief: je kunt makkelijk ongezien delicten plegen
- **Etikettering:** een ex-crimineel krijgt etiket 'crimineel' opgeplakt en gaat zich dus zo gedrag
- **Normvervaging:** onduidelijkheid over normen (minder gelovigen, generatiekloof etc.).
- **Bureaucratie:** te veel regels maakt pak- en strafkans kleiner

3.3 Vertegenwoordiging groepen

✔ *Weten en verklaren welke groepen in de samenleving wat voor soort delicten plegen.*

- Criminaliteit wordt vooral gepleegd door mannen, vooral tussen de 16 en 23 jaar:
Vooral (winkel)diefstal en vandalisme, steeds vaker geweldsdelicten

Verklaringen: zie veelvoorkomende criminaliteit + verschillen in socialisatie (opvoeding), aangeboren verschillen, ongelijke macht tussen mannen en vrouwen, drankmisbruik,

- Personen uit lage milieus plegen relatief veel agressie- en inbraak delicten.
Niet helemaal betrouwbaar: er kan bij politieonderzoek spraken zijn van **klassenjustitie**: mensen uit hogere milieus worden voorgetrokken bij wetgeving, vonnis etc.

Verklaringen: sociale ongelijkheid, minder sociale controle, vaker gelegenheidsmotief

- Personen uit midden- en hogere milieus doen relatief veel aan **witteboordencriminaliteit**: fraude, belastingontduiking en verduistering. Slecht zichtbaar, moeilijk te bestraffen.

Verklaringen: normloosheid (niks van normen aantrekken) en kleine pakkans

- Personen met een allochtone achtergrond doen relatief weinig aan witteboordencriminaliteit maar relatief veel aan diefstal en drugscriminaliteit.

Verklaringen: sociale ongelijkheid: veel allochtonen hebben een slecht maatschappelijke positie.

4 De rol van de overheid

4.1 Overheidsorganen

 Weten welke overheidsorganen criminaliteit voorkomen en bestrijden.

Regering en Parlement

- Wetgevende macht: stellen vast wat strafbaar is.
- De gemeenteraad kan alleen *overtredingen* vaststellen (misdrijven dus alleen landelijk).
- Bespreken criminaliteit als beleidsprobleem: het staat op de politieke agenda.

Dit kan ook op lokaal niveau (gemeente) gebeuren: overleg tussen burgemeester, officier van justitie en politiechef over de aanpak van criminaliteit en overlast in een bepaalde wijk. De burgemeester is belast met de handhaving van de openbare orde.

Openbaar Ministerie, Officier van justitie & Politie

- Uitvoerende macht: sporen strafbaar gedrag op.
- De politie is verantwoordelijk voor handhaving openbare orde.
- De officier van Justitie is verantwoordelijk voor de opsporing.
- Het openbaar ministerie (OM – afdeling van ministerie van justitie) is verantwoordelijk voor het vervolgen (voor rechter brengen) van criminelen. De officier van justitie spreekt namens het OM.

Rechter

- Rechterlijke macht: belast met rechtspraak.
- De rechter is onafhankelijk (Trias Politica – scheiding der machten).

4.2 Beleidsmaatregelen

✔ *Weten welke verschillende soorten beleidsmaatregelen er zijn om criminaliteit tegen te gaan.*

Opsporingsbeleid

Welke vormen van criminaliteit verdienen speciale aandacht?

Bijvoorbeeld zware- of juist veel voorkomende criminaliteit?

Hieronder vallen ook beleidsmaatregelen die gaan over het verhogen van de pakkans.

De pakkans wordt bepaald door: hoe graag mensen aangifte doen en de zichtbaarheid van delicten.

- *Door maatschappelijke ontwikkelingen gaat veel politieke aandacht naar: zinloos geweld, seksueel geweld, fraude, milieudelicten, computercriminaliteit. Aandacht hebben ook georganiseerde (internationale) misdaad, vooral m.b.t. drugshandel, vrouwenhandel, ontvoeringen, pornografie, heling, verschillende vormen van misbruik en fraude, illegale gokactiviteiten*
- *Veiligheid: de overheid wil de criminaliteit en de overlast – o.a. veel voorkomende criminaliteit, drugsverslaafden, voetbalsupporters, jeugdcriminaliteit – in de publieke ruimte fors terugdringen.*
- *Bestrijding terreur/ terrorisme: Zo richt de overheid zich niet alleen meer op daders, maar houdt ook mensen aan die terroristische aanslagen toejuichen of die zich volgens opsporingsdiensten verdacht gedragen zonder dat ze zijn te betrappen op iets strafbaars.*

Vervolgingsbeleid

Afspraken tussen minister van Justitie en officieren van justitie bijvoorbeeld: hoe kan worden bevorderd dat zaken zo effectief mogelijk worden afgehandeld door b.v. transacties (boetes) en snelrecht (binnen enkele dagen / weken rechtszaak – bv. bij de jaarwisseling).

Gevangenisbeleid

Bijvoorbeeld bouw van extra cellen; nieuw is het meerpersoonsgebruik van de cel in huizen van bewaring en gevangnissen.

Jeugdbeleid/ beleid t.a.v. de aanpak van jeugdcriminaliteit

Specifieke maatregelen kunnen worden onderscheiden zoals het vergroten van de controle; het nemen van diverse maatschappelijke maatregelen zoals onderwijs, welzijnsvoorzieningen, scheppen van werkgelegenheid en het nemen van snelle en effectieve strafmaatregelen zoals werkprojecten, taakstraffen, HALT-afdoening.

Preventief beleid en beleid gericht op repressie

A. Bij de aanpak van veel voorkomende criminaliteit ligt de nadruk op **preventie** (voorkomen).

Maatregelen die lokale of landelijke overheid (kunnen) zijn/worden genomen ter preventie van criminaliteit:

- Het HALT project (Het ALTERNatief)/ de HALT-afdoening.
Bestaat uit lichte werk- of leerstraf. Dit is bedoeld om kleine delicten om aan justitie voor te leggen, maar die wel vragen om een gepaste reactie.
- Aanpassing van de gebouwde omgeving.
Bijvoorbeeld kleinschalige woningbouw, geen dichte begroeiing langs fietspaden, andere bushokjes
- Vergroten van sociale controle
Bijvoorbeeld controleurs in tram en bus, bewakingsdiensten in winkelcentra, door de gemeente benoemde stadswachten of hulppolitie, plaatsen van camera's
- Verbeteren van de omstandigheden van mensen
Bijvoorbeeld werkgelegenheid, huisvesting, mogelijkheden voor recreatie
- Voorlichting
Bijvoorbeeld inbraakpreventie rondom vakantieperiodes en onderwijs o.a. antispijbelbeleid.

Het gaat bij deze maatregelen meestal om de veel voorkomende of 'kleine' criminaliteit.

N.B: In het algemeen wordt de preventieve waarde van zware of zwaardere straffen te hoog ingeschat.

Uit onderzoek blijkt deze afschrikwekkende en daarmee preventieve functie niet werkt.

B. Bij de bestrijding van zware, georganiseerde misdaad en van terrorisme ligt de nadruk op **repressie** (terugdringen): de zware criminaliteit en georganiseerde misdaad zijn vooral een taak voor politie en justitie.

Dit merk je aan de versterking van politie en justitie, uitbreiding van cellen, uitbreiding van bevoegdheden van politie en justitie, strengere straffen.

De verantwoordelijkheid voor het criminaliteitsprobleem ligt bij de zowel de overheid als individuele burgers en bij samenwerkingsverbanden als verenigingen, scholen, buurtverenigingen en bedrijven.

De laatste jaren hebben burgers en maatschappelijke organisaties meer verantwoordelijkheid gekregen.

4.3 Politieke Partijen

✓ *De visie en standpunten van politieke partijen en stromingen over criminaliteit kennen.*

Algemeen

- De verschillen tussen politieke partijen over criminaliteitsbestrijding zijn vaak klein.
- Onder invloed van de gestegen criminaliteit is steun voor de preventieve benadering verminderd.
- Steeds maar partijen zijn voor harde aanpak en strenge straffen (repressie), vooral de VVD en de PVV.

Partijen

- Linkse partijen leggen meer de nadruk op de maatschappelijke oorzaken van criminaliteit, pleiten voor preventieve maatregelen, uitbreiding van taakstraffen en leggen meer de nadruk op bescherming van rechten van de burger, dit is een kenmerk van de rechtsstaat
- CDA en VVD benadrukken meer het handhaven van rechtsregels/ de wet en het belang van waarden en normen; willen vaak meer bevoegdheden voor politie en justitie voor opsporing
- CDA benadrukt het belang van gezin, de school, en het maatschappelijke middenveld bij het voorkomen van criminaliteit

4.4 Maatregelen Beoordelen

✓ *Kunnen beoordelen of beleidsmaatregelen effectief en wenselijk zijn..*

Criteria voor effectiviteit:

- Feitelijke daling van bepaalde vorm van criminaliteit op grond van cijfers en statistieken
- Feitelijke daling van bepaalde vorm van criminaliteit op grond van overheidsbeleid
Bijvoorbeeld: doelstelling van overheid om de criminaliteit en overlast in de publieke ruimte in de periode tot 2011 met 20% tot 25% terug te dringen
- Daling van criminaliteit/ verminderen van onveiligheidsgevoelens door het nemen van preventieve of repressieve maatregelen
- Vermindering van de gevolgen van criminaliteit op het materiële en immateriële vlak

Wenselijkheid van beleidsmaatregelen:

Of bepaalde maatregelen wenselijk worden geacht, hangt onder andere af van:

- Welk uitgangspunt van de rechtsstaat men benadrukt: noodzaak van rechtshandhaving door de overheid versus aantasting van de rechten van de burger.
- Visies/ waarden en normen van politieke stromingen/partijen en burgers op de aanpak van criminaliteit
- De gevolgen van criminaliteit voor burger en samenleving op materieel (kosten voor overheid, burgers en bedrijven) en immaterieel vlak (gevoelens van angst en onveiligheid)
- Visies op oorzaken van criminaliteit

5 Straffen en Maatregelen

5.1 Doelen straffen en maatregelen

✔ *Herkennen waarom een straf of maatregel wordt opgelegd.*

Een sanctie (maatregel) of straf kan worden opgelegd om een of meer van de volgende redenen:

- Vergelding (wraak) van onrecht of leed: opzettelijke, gerechtvaardigde leedtoevoeging (wens slachtoffer/ publiek)
- Preventie (afschrikking, voorkomen): andere afschrikken en herhaling voorkomen
- Beveiliging van de maatschappij en burgers
- Handhaving rechtsorde, voorkomen eigenrichting
- Resocialisatie (heropvoeding): gedetineerde voorbereiden op terugkeer in de maatschappij
- Genoegdoening: slachtoffer tevreden stellen

In vroegere tijden lag meer de nadruk op de functies wraak, vergelding en afschrikking.

5.2 Soorten straffen en maatregelen

✔ *(Her)kennen wat voor soort straffen en maatregelen er zijn.*

Straffen zijn bedoeld om de dader te laten boeten voor een gepleegd delict.

Straffen kunnen verder worden onderscheiden in hoofdstraffen en bijkomende straffen.

Hoofdstraffen

Soorten hoofdstraffen (Wetboek van Strafrecht):

- Gevangenisstraf
- Hechtenis
- Geldboete
- Taakstraf (+ leerstraf tot 18 jaar):
Alleen voor kleine delicten. Hierbij ligt de nadruk op resocialisatie.
Mag slechts één keer in 5 jaar worden gegeven bij volwassenen.

Bijkomende Straffen

Hebben meestal specifiek iets te maken met het delict. Kan zowel in combinatie met hoofdstraf, in combinatie met andere bijkomende straf of alleen worden opgelegd.

Voorbeelden:

- Ontzegging rijbevoegdheid
- In beslag namen voorwerpen (die met delict te maken hebben)

De rechter kan iemand ook voorwaardelijk veroordelen tot geldboete of een vrijheidsstraf. De veroordeelde krijgt dan een proeftijd, waarin hij geen strafbaar feit mag plegen.

Maatregelen zijn niet bedoeld om te straffen, maar om samenleving tegen dader of dader tegen zichzelf te beschermen.

Maatregelen

Worden vooral opgelegd in geval van ontoerekeningsvatbaarheid. Maatregelen kunnen worden genomen in combinatie met een straf

Voorbeeld:

- Terbeschikkingstelling (TBS): dader in kliniek opnemen en onder toezicht stellen.